

University of Groningen

Partner and family relations in the context of European integration and intra-EU mobility

De Winter, Tom

DOI:
[10.33612/diss.167715339](https://doi.org/10.33612/diss.167715339)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

De Winter, T. (2021). *Partner and family relations in the context of European integration and intra-EU mobility*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen.
<https://doi.org/10.33612/diss.167715339>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

De mogelijkheden voor Europeanen om zich te verplaatsen binnen Europa hebben zich fundamenteel ontwikkeld in het kader van het Europese integratieproces dat we sinds de jaren 1950 kennen. Vooral met de oprichting van de Europese Unie (EU) en de introductie van het vrij verkeer voor Europese burgers binnen het grondgebied van de lidstaten, hebben Europese burgers nooit eerder geziene mogelijkheden gekregen tot mobiliteit over de landsgrenzen van de lidstaten heen. Deze vorm van mobiliteit benoem ik in deze dissertatie als 'intra-EU mobiliteit'. Europese beleidsmakers zien deze intra-EU mobiliteit als een belangrijk instrument voor het bevorderen van de economische integratie, voor het versterken van Europese integratie op individueel en sociaal niveau, alsook voor het creëren van een sterkere identificatie met, appreciatie van en politieke steun voor het Europese project.

De meeste bestaande studies inzake intra-EU mobiliteit focussen op het economische domein, met onder andere arbeidsmarktgerelateerde onderwerpen. Maar men kan vermoeden dat intra-EU mobiliteit ook een belangrijke impact heeft op het familieleven en de partnerrelaties van mensen. Intra-EU mobiliteit kan immers kansen creëren voor partner- en familierelaties maar levert mogelijk ook uitdagingen op. Desalniettemin is er maar beperkt onderzoek naar familie- en partnerrelaties dat specifiek start vanuit een intra-EU mobiliteitsperspectief. Het meeste onderzoek in Europa rond migratie en partner- en familierelaties richt zich op migranten van buiten de EU, terwijl mobiele Europeanen toch ook een wezenlijk deel van de migratiepopulatie in Europa uitmaken. Aangezien we weten dat intra-EU en niet-EU migratie heel verschillende praktische en juridische contexten kennen (met mobiliteit zonder formele grenzen binnen de EU versus een zeer restrictief migratiebeleid voor personen van buiten de EU) kan vermoed worden dat conclusies uit wetenschappelijke studies over niet-EU migranten niet noodzakelijk ook rechtstreeks toepasbaar zijn op mobiele EU burgers. Daarenboven worden mobiele Europeanen gewoonlijk ook gezien als een belangrijke indicator van EU

integratie. Bijgevolg is een goed begrip van deze groep cruciaal in verdere wetenschappelijke en beleidsdebatten.

In deze dissertatie was het mijn doel om de wetenschappelijke kennis en inzicht te vergroten in de hiervoor benoemde leemte. De overkoepelende onderzoeksvraag van deze dissertatie was dan ook: Hoe worden familie- en partnerrelaties gevormd en welke uitdagingen zijn er voor deze relaties in een context van intra-EU mobiliteit? In elk van de vier empirische hoofdstukken van deze dissertatie werd de overkoepelende onderzoeksvraag uitgewerkt in een concrete, specifieke sub-vraag. Ik heb gebruik gemaakt van het levensloopp paradigma (Life Course Paradigm) als theoretische leidraad om de intersectie tussen familie en partnerrelaties en de context van intra-EU mobiliteit te onderzoeken. Aan de ene kant heb ik gekeken naar de opportuniteiten die intra-EU mobiliteit creëert met betrekking tot partnerkeuze. In deze benadering werd intra-EU mobiliteit benaderd als een toepassing van het 'time and place'-principe binnen het levensloopp paradigma. Anderzijds onderzocht ik de uitdagingen die intra-EU mobiliteit creëert voor partner- en familierelaties, hetgeen ik heb benaderd vanuit het 'linked lives'-principe. Grootschalige kwantitatieve datasets voor statistische analyse met een specifieke focus op intra-Europese mobiliteit zijn schaars, zeker wanneer men geïnteresseerd is in familie- en partnerrelaties. Daarom heb ik ervoor gekozen verschillende complementaire datasets te gebruiken doorheen deze dissertatie. De combinatie van meerdere datasets is nodig om verschillende aspecten van mijn overkoepelende onderzoeksvraag te kunnen bestuderen en zo tot een meer alomvattend begrip te komen van familie- en partnerrelaties in een intra-EU mobiliteitscontext. In deze dissertatie heb ik gekozen me voornamelijk op België te richten aangezien het een goede gevalstudie is, vanwege de lange geschiedenis in het Europees integratieproject en het relatief hoog aantal Europese migranten in dit land.

In de eerste twee empirische studies van deze dissertatie (hoofdstukken 2 en 3) onderzocht ik de mogelijke bijdrage van intra-EU mobiliteit tot de vorming van Europese binationale koppels. Europese binationale koppels werden in deze dissertatie

gedefinieerd als koppels waarvan beide partners in een verschillend Europees land werden geboren. Intra-Europese mobiliteit werd in het verleden, en wordt nog steeds, actief gepromoot en gestimuleerd door de Europese commissie gegeven dat contacten en relaties tussen Europeanen van verschillende afkomst worden gezien als een belangrijke indicator voor het succes van het Europese integratieproject. Voor dit onderzoek maakten we gebruik van de EUMARR survey uit 2012. Deze survey richt zich specifiek op Europese koppels, waarbij we de vergelijking konden maken tussen Europese binationale koppels en Europese uninationale koppels (koppels waarvoor beide partners in hetzelfde Europese land zijn geboren).

In de eerste empirische studie (hoofdstuk 2) bestudeerde ik of intra-Europese mobiliteit tijdens de kindertijd en jeugd jaren van invloed is op de vorming van een Europees binationaal koppel. Voor deze studie gebruikte ik gegevens uit de EUMARR-survey voor België, Nederland en Zwitserland. De bevindingen van deze studie toonden onder andere aan dat individuele mobiliteit inderdaad gerelateerd kan worden aan de keuze voor een Europese partner versus een partner van het eigen geboorteland. Zo bleek een verblijf in het buitenland van minstens drie maanden een positieve invloed te hebben op de kans om later in het leven te kiezen voor een Europees binationale partnerrelatie, vooral wanneer deze een mobiliteitservaring plaats vond in het kader van onderwijs of werk. Deze motieven voor mobiliteit, namelijk werk en onderwijs, zien we ook terug in de mobiliteitsprogramma's en bijhorend beleid van de EU. Op die manier lijken deze programma's dus relatievorming te beïnvloeden door het creëren van een buitenlandse huwelijksmarkt voor Europese mobiele burgers en dragen ze op de lange termijn bij tot een bottom-up EU integratie.

Tot op heden is er amper iets geweten over de plaats en de context waarin Europese binationale partners elkaar ontmoeten. Daarom ben ik in de tweede empirische studie (hoofdstuk 3) verder ingegaan op deze ontmoetingsplaatsen en -contexten van partners in Europese binationale koppels. Ik gebruikte hiervoor opnieuw de EUMARR survey data, dit keer voor België, Nederland en Spanje. De analyses toonden dat enkel een kleine

minderheid van alle koppels elkaar online leerde kennen. De data suggereerden echter wel dat dit vaker voorkomt bij binationale koppels dan bij uninationale koppels. De overgrote meerderheid van de koppels heeft elkaar echter offline ontmoet. Voor deze koppels heb ik de reden onderzocht voor beide partners waarom ze in het land waren op het moment dat zij hun partner voor het eerst ontmoetten. Gebaseerd op de redenen van beide partners om in het land van de eerste ontmoeting te zijn, ontwikkelde ik een typologie met een aantal dyades (thuis-werk als een partner het land van eerste ontmoeting beschouwt als zijn/haar thuisland, en de ander er was voor werk, thuis-studie als de tweede partner in het land was voor studiedoelstellingen, enzovoort). Vooral thuis-werk en thuis-studie kwamen naar voor als belangrijke ontmoetingscontexten van Europese binationale koppels. Thuis-studie als ontmoetingscontext was bovendien meer waarschijnlijk voor hoog opgeleiden (minimum een bachelordiploma), en zij die elkaar ontmoetten op jongere leeftijd. Dit suggereert een invloed van studieuitwisselingsprogramma's. De analyses toonden dat een eerste ontmoeting tussen beide partners in een land dat niet het thuisland was van beide partners, hetgeen mobiliteit van beide partners impliceert op het moment van de eerste ontmoeting, vaker voorkwam bij hoger opgeleide en jongere koppels. Landenverschillen bleken in deze studie maar een beperkte rol te spelen. Deze studie toonde vooral aan dat in Europese binationale koppels gewoonlijk maar één van beide partners mobiel was op het moment van hun eerste ontmoeting. Tegelijk vonden we dat enkele ontmoetingscontexten van Europese binationale koppels, zoals werk en studie, niet zo sterk verschillen van ontmoetingscontexten zoals we die ook vinden bij uninationale koppels. Ontmoetingen in een context van werk en studie kaderden we in het intra-EU mobiliteitsbeleid waar mobiliteit voor werk- en studieredenen een centrale rol inneemt.

In het tweede deel van deze dissertatie keken we naar potentiële uitdagingen in de intersectie van partneren familierelaties en de intra-EU mobiliteitscontext. In de derde empirische studie (hoofdstuk vier) onderzocht ik bij eerstejaarsstudenten aan een Brusselse universiteit de verbanden tussen het hebben van een partnerrelatie en studiemotivatie enerzijds, en aspiraties om in het buitenland te studeren anderzijds. De

academische literatuur omtrent studeren in het buitenland, bijvoorbeeld in het kader van Erasmus+, had tot nog toe beperkte aandacht voor de invloed van romantische relaties en studiemotivatie, en de mogelijke competitie tussen beide aspecten, in de ontwikkeling van aspiraties voor studentenmobiliteit. Ik gebruikte de gegevens van de Vrije Universiteit Brussel Studentensurvey 2016. De statistische analyses toonden aan dat studenten die een partnerrelatie hadden minder aspiraties bleken te rapporteren om een deel van hun studies in het buitenland te doen, en dit bleek voornamelijk het geval bij vrouwelijke studenten. Dit toont hoe belangrijk het is om rekening te houden met deze relaties in de studie van het beslissingsproces om in het buitenland te studeren, zelfs op een moment in de levensloop wanneer deze relaties in de meeste gevallen (nog) niet geformaliseerd zijn door huwelijk of geregistreerd partnerschap, er geen kinderen zijn in de relatie, en de meeste studenten nog niet in hetzelfde huishouden wonen als hun partner. Tegelijk toonden de resultaten ook dat een hogere intrinsieke studiemotivatie lijkt bij te dragen tot aspiraties voor studentenmobiliteit, in het bijzonder bij mannelijke studenten, terwijl dit niet het geval was voor extrinsieke studiemotivatie. Intrinsieke motivatie is de motivatie die vanuit de persoon zelf komt, terwijl bij extrinsieke motivatie er een aspect speelt van externe beloning of bevestiging. Dit suggereert dat een partnerrelatie hebben de optie om in het buitenland te studeren lijkt te verhinderen voor vrouwelijke studenten, los van de individuele evaluatie van de mogelijkheid om in het buitenland te studeren of de studiemotivatie. Ondanks dit negatieve effect van een partnerrelaties op aspiraties voor studentenmobiliteit bij vrouwelijke studenten, hebben vrouwelijke studenten nog wel steeds een hogere kans om aspiraties voor studentenmobiliteit te rapporteren dan hun mannelijke collega's.

Gelijkaardig aan wat niet-Europese migranten ervaren, kan men zich afvragen of ook Europese mobiele burgers geconfronteerd worden met de uitdaging om de relaties met hun familie te onderhouden, en tegemoet te komen aan de verwachting omtrent intergenerationele zorg. Daarom keek ik in de vierde empirische studie (hoofdstuk vijf) naar de frequentie van intergenerationeel contact tussen volwassenen en hun moeder. Intergenerationeel contact wordt algemeen gezien als een belangrijke voorwaarde voor

het kunnen uitwisselen van enige andere vorm van intergenerationele steun. Ik keek naar zowel communicatie die gelinkt is aan geografische nabijheid of mogelijkheid tot reizen (face-to-face contact) als communicatie die niet gehinderd wordt door geografische afstand (telefonisch contact). Daarenboven testte ik ook het effect van geografische afstand met de moeder door het differentiëren tussen EU-migranten uit buurlanden, EU-migranten uit niet-buurlanden, en niet-EU migranten. Voor de analyses in deze studie gebruikte ik de cross-sectionele data van de Belgische Generations and Gender Survey (1ste golf) die een representatieve steekproef bevat van inwoners van België. Uit dit onderzoek kwam naar voor dat geografische afstand inderdaad frequent face-to-face contact verhindert omdat voor niet-Belgen de afstand tot hun ouders waarschijnlijk vaak eenvoudigweg te groot is voor regelmatige bezoeken. Voor diegenen die nooit face-to-face contact hadden, leek het er op dat het niet zozeer de afstand is, dan wel de opportuniteit om vrij te kunnen reizen en mobiel te zijn binnen de EU die belangrijk is. De resultaten toonden immers dat het vooral de niet-EU migranten zijn die beduidend hogere kansen hebben op nooit face-to-face contact met hun moeder, zelfs na controle voor de financiële mogelijkheden om te reizen. Wanneer we keken naar telefonisch contact, vond ik dat alleen niet-EU migranten significant minder waarschijnlijk zijn om zeer frequent contact te hebben met hun moeder dan Belgen, waarschijnlijk te wijten aan hogere telefoonkosten voor oproepen buiten de EU. De bevindingen in deze studie suggereren dat het laagdrempelig reizen zonder grenzen binnen de EU, zoals gepromoot binnen het EU mobiliteitsbeleid, een bepalende factor is voor de manier waarop het intergenerationeel contact wordt georganiseerd.

De resultaten in deze dissertatie kunnen in drie punten worden samengevat. Ten eerste tonen de verschillende studies aan dat intra-EU mobiliteit weldegelijk samenhangt met het leven van Europeanen en hun meeste intieme relaties: intra-EU mobiliteit beïnvloedt families, en families beïnvloeden intra-EU mobiliteit. Deze intersectie van familie- en partnerrelaties aan de ene kant, en intra-EU mobiliteit aan de andere blijkt een complex systeem te zijn van onderlinge afhankelijkheid en beïnvloeding via verschillende mechanismen. Het is niet eenvoudig maar wel belangrijk om een beter inzicht te krijgen

in dit complexe systeem indien we een beter begrip willen krijgen van de rol van intra-EU mobiliteit in EU integratie via familie- en partnerrelaties. Ten tweede heb ik in de empirische hoofdstukken verschillende theorieën en concepten gebruikt die gewoonlijk worden gebruikt voor migratie van buiten de EU naar Europa. In ieder van de hoofdstukken bleken deze ook bruikbaar en geldig voor de studie van intra-EU mobiliteit. Dit impliceert dat, ook al worden Europese mobiele burgers misschien minder geconfronteerd met restrictieve grenzen en complexe immigratiewetgeving dan migranten van buiten de EU, ze toch vergelijkbare uitdagingen in het domein van familie- en partnerrelaties ervaren. Ten derde laten mijn studies zien dat het toepassen van een levensloopsperspectief van toegevoegde waarde is. Door een levensloopbenadering te hanteren, kunnen we bestaande theorieën verrijken door expliciet de historische en biografische contextfactoren op te nemen, en op die manier een meer dynamisch perspectief te verkrijgen op de processen doorheen de levensloop.

Ondanks de bijdrage van deze dissertatie tot de wetenschappelijke literatuur, blijven er nog een aantal aandachtspunten over voor toekomstig onderzoek. Ten eerste gebruikte ik in deze dissertatie het 'time and place'- en het 'linked lives'-principe van het levensloopparadigma. Wanneer we echter familie- en partnerrelaties bestuderen in een intra-EU mobiliteitscontext zou het waardevol zijn om een meer alomvattende levensloopbenadering te hanteren, waarbij men aandacht heeft voor alle principes van het levensloopparadigma (linked lives, time and place, life-span development, timing en agency), al dan niet vanuit een meer interdisciplinair perspectief. Ten tweede zou het nuttig zijn om ook meer aandacht te besteden aan de culturele en migratieachtergrond van de partners in Europese binationale koppels, en die van hun ouders en grootouders. Ondanks het gemengde karakter van de Europese binationale koppels (op basis van geboorteland), vermoeden we immers een zekere mate van culturele homogamie. Terwijl landsgrenzen tussen lidstaten uiteraard nog steeds een belangrijk deel van de nationale politieke en juridische context bepalen, is dit landenperspectief vanuit een individueel en sociaal aspect veel artificiëler. Het oversteken van een landsgrens zegt immers niet noodzakelijk iets over geografische afstand, taal, religie, etc. Europese

binationale koppels zijn gemengde koppels op basis van hun geboorteland, maar zijn misschien veel minder 'gemengd' op vlak van culturele kenmerken. Een derde punt van reflectie gaat over de causaliteit in ons onderzoek. Ook al wijzen de analyses in de empirische hoofdstukken op statistische samenhang en suggereert dit soms causale relaties, de realiteit is naar alle waarschijnlijkheid eerder te beschrijven als een systemisch fenomeen, met meerdere interacties en mechanismes tussen individuen, linked lives en de historische context vormgegeven door time and place. Daarom lijkt het me zinvol om de analyses in deze dissertatie, die volledig gebaseerd zijn op cross-sectionele data, verder uit te breiden naar meer dynamische longitudinale analyses met uitgebreide biografische informatie over de levensloop heen. Een vierde bedenking gaat over het concept 'mobiliteit'. Doorheen deze verhandeling werd intra-EU mobiliteit steeds gelinkt aan een appreciatie ervan in het kader van Europese integratie. Dit hoeft echter niet te betekenen dat niet mobiel zijn daarom problematisch is, aangezien bijvoorbeeld ook mensen die niet mobiel zijn binnen de EU contact kunnen hebben met mobiele EU burgers. Ik zou dan durven ook stellen dat toekomstig onderzoek uitvoerig stil dient te staan bij niet enkel mobiliteit maar ook immobiliteit van EU burgers. Als laatste reflectie verwijs ik graag naar het feit dat studies over migrantenpopulaties en migratie vaak lijden onder een gebrek aan beschikbare statistische data. Dit is ook van toepassing op studies omtrent intra-EU mobiliteit. Het is een uitdaging om een volledig beeld te krijgen van mobiele Europeanen door een beperkte beschikbaarheid van kwantitatieve gegevens die gedetailleerde statistische analyse toelaten. Daarom heb ik er in deze dissertatie ook expliciet voor gekozen om meerdere dataset te gebruiken. Desondanks botste ik ook daarbij op de statistische limieten van de gebruikte databronnen. Dit is dan ook een oproep voor een wetenschappelijke dataverzameling die meer oog heeft voor internationale mobiliteit in al haar vormen, zowel van buiten de EU als binnen de EU.

Dit proefschrift heeft bijgedragen tot de verbetering van de wetenschappelijke kennis van familie- en partnerrelaties in een context van intra-EU mobiliteit. Ik vond steun voor het feit dat intra-EU mobiliteit kan bijdragen tot de vorming van Europese binationale

koppels, en zo mogelijk een effect kan hebben op Europese integratie op het individuele niveau. Daarnaast leveren de combinatie van partner- en familierelaties en intra-EU mobiliteit soms ook extra uitdagingen op. Echter, de relatie tussen intra-EU mobiliteit en partner- en familierelaties hangt ook af van de manier waarop de EU in de toekomst verder zal ontwikkelen op politiek en sociaal vlak. De EU als 'ever closer union' staat immers onder druk door bijvoorbeeld nationalistische en populistische politieke bewegingen, en zelfs de recente COVID19 crisis. Dit alles zal dan ook de intersectie met partner- en familierelaties mee beïnvloeden. Wat we wel zeker kunnen stellen is dat familie- en partnerrelaties een cruciale factor zijn en moeten blijven in toekomstige wetenschappelijke debatten en beleidsdiscussie over intra-EU mobiliteit.

